

מנחות דף כ"ט

אמר רב, גובהה של מנורה תשעה טפחים. הקשה רב שימי בר חייא לרב ממה ששנינו בברייתא, אבן היתה לפני מנורה ובה שלש מעלות שעליה הכהן עומד ומטיב את הנרות. ומדוע נצרכת האבן אם אין גובהה אלא תשעה טפחים? אמר לו רב, האם אתה הוא שימי שמקשה לי?! מה שאמרתי שהיתה תשעה הוא שמשפת קנים ולמעלה.

נאמר לגבי המנורות שעשה שלמה: "וַהֲפָרַח וְהַנִּירוֹת וְהַמִּלְקָחִים זָהָב הוּא מְכֻלּוֹת זָהָב". ואמר רב אמי, הכוונה ב"מְכֻלּוֹת זָהָב" שכיילתו לכל 'זהב סגור'³³⁴ של שלמה. שכך אמר רב יהודה אמר רב, עשר מנורות עשה שלמה, וכל אחת ואחת הביא לה אלף ככר זהב, והכניסוהו אלף פעמים לכור, והעמידוהו על ככר. שואלת הגמרא, האם הזהב נחסר לשלמה, והרי נאמר: "וְכָל פְּלִי מִשְׁקָה הַמִּלֵּךְ שְׁלֹמֹה זָהָב וְכָל פְּלִי בֵּית יַעֲרֵה הִלְבְּנוֹן זָהָב סָגוֹר אֵין פֶּסֶף לֹא נִחָשֵׁב בְּיָמֵי שְׁלֹמֹה לְמֵאוֹמָה?" עונה הגמרא, מה שנחסר הוא ה'זהב סגור'.

שואלת הגמרא, האם הזהב נחסר ככר בכל פעם שהכניסוהו לכבשן לצרפו, והרי שנינו בברייתא, רבי יוסי ברבי יהודה אומר, מעשה ומנורת בית המקדש נמצאה שהיא יתירה על של משה בשיעור מטבע דינר זהב קורדיקני, והכניסוהו שמונים פעמים לכור והעמידוהו על ככר. הרי שלא נחסרת ככר בכל צירוף בתנור? עונה הגמרא, כיון שנשרף כבר בימי שלמה, לכן לאחר מכן שהכניסוהו שמונים פעמים לא חסר אלא דינר.

אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן, מהו ביאור הכתוב: "על המנורה הטהורה"? שירדו מעשיה ממקום טהרה, שהראו למשה מן השמים את המנורה. אלא מעתה גם לגבי השולחן שנאמר "על השולחן הטהור" נאמר שהראוהו משמים? אלא מוכח שאין דורשים כן, אלא נאמר טהור ללמד שהוא יכול לקבל טומאה. דוחה הגמרא, מובן שבשולחן היו צריכים לכתוב שהוא ראוי לקבל טומאה, וכפי שדרש ריש לקיש. נאמר: "על השולחן הטהור" משמע שראוי להיות טמא. והרי

334 שבשעה שמוכרין אותו נסגרות כל החנויות שמוכרים זהב (יומא מ"ה). רש"י.

אין עשויים לטלטלו, וכל כלי עץ העשוי לנחת אינו מקבל טומאה³³⁵? אלא מלמד שמגביהין אותו לעולי ומראים להם לחם הפנים, ואומר להם: 'ראו חיבתכם לפני המקום' ולכן מקבל טומאה שמיטלטל מלא וריקן. ומהו 'חיבתכם'? כפי שדרש רבי יהושע בן לוי, נס גדול נעשה בלחם הפנים שכשסילקוהו היה חם כפי שסידרוהו. שנאמר: "לָשׁוּם לַחֵם חֹם בַּיּוֹם הַלְקָחוּ". וחזרת הגמרא, שבשולחן היו צריכים לכתוב ללמד שמקבל טומאה. אבל במנורה הרי הדבר פשוט שהיא טמאה שכן כלי מתכות מקבלין טומאה? אלא נאמר במנורה "טהורה" שירדו מעשיה ממקום טהרה.

מביאה הגמרא ששנינו בברייתא, רבי יוסי ארון שולחן ומנורה הוראה משה בשל אש ברבי יהודה אומר, ארון של אש ושולחן של אש ומנורה של אש ירדו מן השמים³³⁶, וראה משה ועשה כמותם, שנאמר לגבי ארון ושולחן ומנורה: "וְרָאָה וַעֲשֵׂה בְּתַבְנִיתָם אֲשֶׁר אֶתָּה מֵרָאָה בְּהָרִי שֶׁהוּרָאָה בָּהֶר. שואלת הגמרא, האם נאמר שגם משכן של אש ירד מן השמים שנאמר בו: "וַיַּקְמֶתָ אֶת הַמִּשְׁכָּן בְּמִשְׁפָּטוֹ אֲשֶׁר הָרֵאִיתָ בְּהָרִי"? עונה הגמרא, כאן כוונת הכתוב שהלכותיו נאמרו לו בהר, ושם נאמר "בְּתַבְנִיתָם" משמע שהראוהו כמותם. אמר רב חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, גבריאל נראה למשה כשהוא חגור כדרך האומנים, והראה לו למשה מעשה מנורה, שנאמר: "וַיֹּזֶה מַעֲשֵׂה הַמִּנְחָה". תנא דבי רבי ישמעאל, שלשה דברים היו קשים למשה עד שהראה לו הקב"ה באצבעו, ואלו הם: מנורה שנאמר: "וַיֹּזֶה מַעֲשֵׂה הַמִּנְחָה". ראש חדש³³⁷ שנאמר: "הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֹדָשִׁים" ושרצים³³⁸ שנאמר: "וַיֹּזֶה לָכֶם הַטָּמֵא". ויש אומרים שהראוהו אף הלכות שחיטה³³⁹, שנאמר: "וַיֹּזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה עַל הַמִּזְבֵּחַ".

335 שנא' בשרצים: 'מכל כלי עץ או עור או שק', מה שק מיטלטל מלא וריקם. רש"י.

336 ויש לתמוה דלא חשיב מחצית השקל דכתיב זה יתנו ואמרינן (שקלים דף ג ומ"ר) כמין מטבע של אש הראוהו למשה ויש לומר דלא שייך התם נתקשה אלא משום דלא הוה ידע בשום ענין אם לא היה מראהו. תוס'.

337 בשעת מולד – לבנה אינה נראית כי אם מעט, ואינה ניכרת. רש"י.

338 לא היה מכיר איזה טמא ואיזה טהור. רש"י.

339 לא היה מבין מהיכן היא 'מוגרמת'. רש"י.

אות שלא מוקפת גויל מארבע
רוחותיה

למדנו במשנה, ששתי פרשיות שבמזוזה
מעכבות זו את זו ואפילו אות אחת פוסלת.

שואלת הגמרא, מה החידוש הרי נאמר: "וכתבתם" שצריך כתיבה
תמה? אמר רב יהודה אמר רב, לא נצרכה אלא לקוצה - רגלה של האות
יו"ד. שואלת הגמרא, ומה החידוש בזה, הרי לא כתב את האות כצורתה?
אלא אומרת הגמרא, כוונת המשנה להלכה אחרת שאמר רב יהודה בשם
רב, אות הדבוקה לחברתה שאין גויל של קלף מוקף לה מארבע רוחותיה
פסולה³⁴⁰.

נקב באות שבתפילין

אמר אשיאן בר נדבך משמו של רב יהודה,
ניקב בתפילין תוכו שבאות ה"א כשר³⁴¹,

ואם ניקבה רגלו הימנית פסול. אמר רבי זירא, שמעתי מרב הונא, ורבי
יעקב אמר ששמע מרב יהודה שכוונת הדברים: ניקב תוכו של האות
ה"א, כשר. ואם ניקב ביריכו, אם נשתייר בו כשיעור אות קטנה כשר,
ואם לאו פסול. אגרא, חמיו של רבי אבא³⁴², מצא שהיה נקב בפרשיות
התפילין שלו ברגל האות ה"א שבמילה "הָעַם", שקטע את רגל האות.
בא לפני רבי אבא, אמר לו, אם השתייר בו כשיעור אות קטנה כשר,
ואם לאו פסול.

ראמי בר תמרי חמיו של רמי בר דיקולי, נפסקה רגל האות וא"ו שבמילה
"וַיִּהְיֶה" על ידי נקב, ונראה כאות יו"ד. שאל את רבי זירא, וענה לו
שישאל תינוק שאינו חכם להבין את משמעות המילה וגם אינו טיפש
וידוע לקרוא אות שלימה. אם יקרא 'ויהרג' כשר, ואם יקרא 'ויהרג'
פסול³⁴³.

תגים שבאותיות נדרשות על ידי
רבי עקיבא

אמר רב יהודה אמר רב, בשעה שעלה משה
למרום, מצאו להקב"ה שיושב וקושר כתרים
לאותיות והכוונה לתגי האותיות. אמר לפניו: 'ריבוננו של עולם! מי
מעכב על ידך' ולשם מה להוסיפם? אמר לו: 'אדם אחד יש שעתיד להיות

340 וזה ששנינו 'כתב אחד מעכב', כלומר הלכות משפט אות אחת מעכבו למזוזה ותפילין. רש"י.

341 י"א רגלו השמאלית וי"א הגויל והחלק שבתוכו. רש"י.

342 עמוד ב'.

343 מעשה היה בגט שהיה דלי"ת של כדת משה קטנה כמעט כמו יו"ד והביא רבי אליהו ינוקא דלא חכים ולא
טיפש וקרא בו כדת והכשירו מהך דשמעתין. תוס'.

בסוף כמה דורות, ועקיבא בן יוסף שמו, שעתיד לדרוש על כל קוץ וקוץ תילין תילין של הלכות'. אמר לפניו: 'ריבוננו של עולם! הראהו לי!', והביאו הקב"ה למקום שרבי עקיבא לימד שם. אמר לו: 'חזור לאחורך'. הלך וישב בסוף שמונה שורות³⁴⁴, ולא היה יודע מה הן אומרים ותשש כחו. כיון שהגיע לעניין אחד שצריך טעם, אמרו לו תלמידיו 'רבי מנין לך?' אמר להן 'הלכה למשה מסיני', ונתיישבה דעתו של משה, הואיל ומשמו אומר אף על פי שעדיין לא קיבלה.

חזר ובא לפני הקב"ה, אמר לפניו: 'רבונו של עולם! יש לך אדם כזה, ואתה נותן תורה על ידי?' אמר לו: 'שתוק! כך עלה במחשבה לפני'. אמר לפניו: 'רבונו של עולם! הראיתני תורתו, הראני שכרו!' אמר לו: 'חזור לאחורך!' חזר לאחוריו. ראה ששוקלין בשרו במקולין מקום הקצבין שוקלין בשרו, לאחר שסרקו בשרו במסרקות ברזל. אמר לפניו: 'ריבוננו של עולם! זו תורה וזו שכרה?!', אמר לו: 'שתוק! כך עלה במחשבה לפני'.

אמר רבא, שבעה אותיות צריכות שלשה תגין קטנים בכל אחת³⁴⁵, וסימנם: שעטנ"ז ג"ץ³⁴⁶.

העולם הזה נברא בה"א, והעולם הבא ביו"ד
אמר רב אשי, ראיתי שהסופרים מדרשו של רב המדייקים בכתיבה ישרה, כותבים את האות חי"ת באופן שמחברים את שני החלקים כמין גג משולש, לרמוז שהקב"ה חי שוכן ברומו של עולם. וכתבו את הרגל הפנימית של האות ה"א תלוי באויר לא דבוק לגגו. והטעם שהרוצה לחזור בתשובה מסייעים לו. וכפי ששאל רבי יהודה נשיאה מרבי אמי, מהו שנאמר: "בטחו בה' עדי עד כי בק-ה' צור עולמים"? אמר לו, כל התולה בטחונו בהקב"ה, הרי לו מחסה בעולם הזה ולעולם הבא³⁴⁷.

344 י"א שגורסים 'שמונה עשרה' שהם מנין הדורות שבין משה רבנו לרבי עקיבא.

345 בשין רגל השמאלית, וכן בעין בראש הרגל הפנימי, וכן כולם; ואותם שלשה תגין: אחד נוטה לימין, ואחד נוטה לשמאל, ואחד למעלה. רש"י.

346 והוא הדין לצדיק כפופה ולגון פשוטה. רש"י. יש מפרשים ג' זיונים השנים לצד שמאל אחד מלמעלה ואחד מלמטה והאחד לצד ימין כזה שעטנ"ז ג"ץ ובפי' שבת כתיבת יד רבי' ש"י צייר אחד מימין ואחד משמאל ואחד מלמעלה כזה עוד פי' שיש שעושין שלשתן למעלה כזה מ"ר. כתיב בשימושא רבה דמשמע טט דלטטפות צריכה ג' ג' זיונים ור"ת כתב בתיקון ס"ת שלו שהוא שיבוש.

347 שכן משמע, על שבטחו ביי' עדי עד – הו' להם ביה ה' מחסה צור מעוז לעולמים

אמר לו, מה שהוקשה לי, מדוע נאמר 'בקה' ולא כתוב 'קה'? אלא כפי שדרש רבי יהודה בר רבי אילעאי, אלו שני עולמות שברא הקב"ה, אחד בה"א ואחד ביו"ד³⁴⁸. ואיני יודע איזה אות מכוונת לאיזה עולם. כשהוא אומר "אַלֶּה תוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהִבְרָאָם" אל תקרא "בְּהִבְרָאָם" אלא בה"א בראם לומר שהעולם הזה נברא בה"א, והעולם הבא ביו"ד. ומפני מה נברא העולם הזה בה"א? מפני שדומה לאכסדרה שפתוח מצד אחד - מתחתיו, שכל הרוצה לצאת ממנו לתרבות רעה יצא. ומה הטעם שרגל הה"א תלויה ואינה מחוברת לגגה? לומר שאם חוזר בתשובה, מעלים אותו למעלה. ואין לומר שיחזור ויעלה דרך הפתח התחתון, כיון שהבא להיטהר צריך סיוע מפני היצר הרע, ולכך עשו לו פתח אחר. וכפי שאמר ריש לקיש, ביאור הכתוב: "אִם לִלְצִים הוּא יִלְיָץ וְלְעֲנָוִים יִתֵּן חֵן", בא לטהר מסייעין אותו ונותנים לו חן, ואם בא להטמא פותחים לו להיות ליץ. ומה הטעם שיש לאות ה"א כתר ותג קטן בסוף גגו? אמר הקב"ה, אם חוזר בו אני קושר לו כתר.

ומפני מה נברא העולם הבא ביו"ד? מפני שצדיקים שבו מועטים. ומפני מה כפוף ראשו? מפני שצדיקים שבו כפוף ראשיהם מפני מעשיהם שאינם דומים, וכבודו של זה גדול משל זה ומתביישים זה מזה.

³⁴⁸ חלק את שמו והטיף מכל אות שלש טיפין, ומאותן טיפין נעשו מים ואש ואויר וכל העולם כולו. וכן כתוב בספר יצירה. רש"י.